

АРХІВИ ПРО КИЇВСЬКИХ ЛІКАРІВ XVIII — ПОЧАТКУ XIX ст., ВИХОВАНЦІВ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Київські архіви зберегли численні списки кращих студентів Києво-Могилянської академії XVIII ст., котрі, закінчивши школи риторики, філософії і богослов'я, виїхали вивчати медицину в госпітальні школи Москви і Санкт-Петербурга. Знайомство з цими документами породило бажання розшукати тих, хто згодом повернувся до Києва і поєднав свою діяльність медика з нашим містом. У статті викладаються знайдені факти про забутих військових лікарів XVIII—початку XIX ст.—колишніх вихованців КМА.

Гетьманство Кирила Розумовського (1750—1764) ознаменувалося для Києва важливою подією — заснуванням на Печерську військового госпіталю (1755).

Імператриця Єлизавета Петрівна посилено готувалася до війни зі своїм найлютішим ворогом — прусським королем Фрідріхом II і питання про медичні кадри обговорювалось вельми серйозно. Російська армія і гетьманські полки постійно потребували їх. Для царського двору і вельмож запрошували закордонних лікарів, їм добре платили. Про це свідчать збережені копії указу Сенату і листів імператриці до гетьмана К. Розумовського від 16 жовтня 1760 р. і 4 липня 1761 р. про винагороду за послуги медиків-іноземців: "Всемиловнейше пожаловали мы докторов Монса и Шиллинга своими лейб-медиками с чином статских действительных советников и жалованием по четыре тысячи рублей в год каждому. Лейб-хирурга Фусадье — чином статского советника и прибавкой к жалованию по одной тысяче в год". Такої ж честі був визнаний гідним і лейб-гвардії лікар, колезький радник Крузе [1]. Своїх же кадрів бракувало. У державі не було ні правової, ні матеріальної підтримки військових лікарів. І платню вони отримували в кілька разів меншу, ніж іноземці. Цим багато в чому пояснюється той факт, що молодь не бажала йти навчатися медицині. Довелося Єлизаветі Петрівні 14 березня 1754 р. видати указ про залучення учнів семінарій і латинських шкіл для навчання медико-хірургічній науці. Справа зрушила з місця, але не більш. Знадобився "Табель про ранги" для військових лікарів, прийнятий у 1762 р. при імператриці Катерині II, щоб зацікавити моло-

дих людей отримувати медичну освіту. Відтоді військові лікарі могли мати звання, що відповідають військовим — від прапорщика до полковника, можливість заслужити докторський ступінь, мати відповідну платню. Госпітальні школи почали перетворюватися в медико-хірургічні училища, а медичні училища в Санкт-Петербурзі й Москві перетворилися згодом у Медико-хірургічні академії. В них і почали направляти багатьох кращих учнів Києво-Могилянської академії добре підготовлених у знанні латини й іноземних мов.

Одним з них був Єгор Іванович Равич [2]. Беручи до уваги, що в школі аналогії Києво-Могилянської академії він навчався в 1759—1760 роках, а документ про завершення медичного утворення датований 1773 роком, можна припустити, що до Санкт-Петербурга він виїхав наприкінці 60-х рр. XVIII ст. Судячи з церковних документів за 1745 р., родина Равичів мешкала на Подолі, у приході церкви Миколи Притиска, у якій, імовірно, й був хрещений у 1747 р. Єгор.

Спочатку він служив волонтером при госпіталі, потім був переведений у Карабінерський полк із річною платнею у 80 карбованців. Прослуживши 7 років у полку, він тимчасово пішов у відставку через хворобу і повернувся до Києва [3]. В 1782 р. Єгор Іванович вже служив штаб-лікарем у гарнізонному госпіталі на Печерську, а документ за 1783 рік називає його міським лікарем, що на прохання Совісного суду, як експерт, оглянув жителя Києва Данченкову, яка була звинувачена в чаклунстві. Є. І. Равич жив зі своєю родиною на Печерську, у приході церкви Св. Володимира, що містилася на Московській вулиці. У 1784 р. у родині Єгора

Івановича й Олени Василівни було вже семеро дітей: Олександра (10 років), Олексій (9 років), Микола і Єлизавета (двійнята, 6 років), Варвара (5 років), Катерина (4-х років) і Олександр — одного року. Він був не тільки відомим лікарем, а й людиною, з яким вважали за честь дружити дуже шановні в Києві люди. Про це свідчить документ, що зберігся до нашого часу. У день сімейних урочистостей, коли в церкві Св. Володимира 12 лютого 1786 року священник Павло Плаксовський хрестив сина лікаря — Костянтина, бути його хрещеними викликалися парафіяни цієї церкви — полковник Василь Іванович Турчанинов і дружина дійсного статського радника Уляна Костянтинівна Веселицкая (уроджена Леонтович) — дочка Золотоноського сотника і мати двох майбутніх героїв 1812 року. Вона жила навпроти церкви, у садибі, збудованій 1785 р. її чоловіком Петром Петровичем — відомим дипломатом часів Єлизавети Петрівни і Катерини II. Ця садиба по Московській вулиці, Мб 40 збереглася до наших днів. Хочеться сподіватися, що відшукаються архівні документи, які підтвердять наше припущення про те, що Єгор Іванович Равич був родичем відомого київського золотаря і лавника магістрату, чий незвичайної краси твори прикрашають і сьогодні наші музеї.

У грудні 1777 р. з Києво-Могилянської академії виїхала в Москву велика група її випускників вивчати медицину. Двоє з тих, що поїхали, з часом повернуться в наше місто і служитимуть у медичному відомстві. Це Іван Федорович Різенко і Стефан Федорович Берлінський [4]. Перший — народився на Подолі (близько 1757 р.) у родині нащадків української шляхти. Батько Івана був дуже шанованою людиною і служив райцею (радником) у магістраті. Їхня родина жила в приході церкви Воскресіння Христового. Але в Москву сина проводжала лише мати — вдова Настасія Лаврентіївна. Ставши лікарем, Іван Федорович був посланий до м. Гродно.

До Києва він повернувся через багато років у чині надвірного радника і служив у військовому госпіталі на Печерську. Під час Російсько-турецької війни 1828—1829 рр., будучи в дуже похилому віці і знаходячись у відставці, коли не вистачало медичного персоналу й у місті спалахнула епідемія холери, він, без коливань, прийшов на допомогу колегам. Найближчі родичі Івана Федоровича Різєнка (Дмитро Федорович, Василь і Михайло Павловичі) усі були відомими лікарями і, безумовно, вписали свою сторінку в історію медицини.

Повернувся до Києва для проходження служби у військовому госпіталі (з 10 квітня 1806 р.)

і штаб-лікар, колезький радник Стефан Федорович Берлінський. Він був одним із шести синів священника Михайлівської церкви села Нова Слобода Путивльського повіту Севської єпархії. За "ревностную и беспорочную службу" 19 січня 1818 р. одержав чин статського радника. Його послужний список в архівах нашого міста поки що не виявлений, але, напевно, він був кавалером орденів, як і його колеги, що брали участь у битвах з наполеонівськими військами. Родина С. Ф. Берлінського довгий час жила при госпіталі, в одному з його старих дерев'яних флігелів. Потім переїхала у власний будинок, що знаходився на Печерську, у приході Ольжинської церкви, в якому після смерті чоловіка (1832 р.) доживала своє століття його вдова — Пелагея Петрівна з дочкою Любов'ю. У ці ж роки служив у Києві і рідний брат Стефана Федоровича — Максим Федорович Берлінський — відомий історик, автор праць про Київ, що викладав спочатку в Головному народному училищі на Подолі, а потім у Першій гімназії на Печерську.

Їхали з Києво-Могилянської академії вчитися медицині її випускники і в наступні роки. Шкода, що багато документів загублено, і складно встановити всі прізвища. Однак, дещо про тих, хто повернувся до Києва, вдається довідатись. Особливо, якщо їхні родини давно оселилися в нашому місті. До числа таких родин належали Глядиковські. Закінчивши Києво-Могилянську академію, вони ставали священниками і правили службу в церкві Покрова Божої Матері на Подолі. Це вони підписали контракт із "мурованих дел мастером" І. Григоровичем-Барським на будівництво їїз каменю. Церква і нині прикрашає наше місто. Син священника — Михайло Семенович Глядиковський (народився 1770), провчившись в академії з 1783 до 1788 року від нижніх класів до риторики, звернувся з проханням до митрополита Самуїла про надання йому атестата з метою "избрать себе род жизни в медицинской науке". У резолюції митрополита було написано: "просителю дать из академии аттестат, в коем написать, чтоб он явился в Медицинскую Коллегию, не шатаясь нигде". Через чотири роки Михайло Глядиковський завершив своє навчання в Санкт-Петербурзькій медико-хірургічній академії [5].

Місце його первісної служби поки що не встановлено. Не виключено, що це було в м. Дубно, відкіля родом була його дружина Єлизавета Михайлівна Станішевська. Документи за 1807 р. свідчать про те, що до цього часу він уже повернувся в Київ і служив головним лікарем Київського військового госпіталю в чині колезького асесора. Через кілька років він буде

визнаний гідним чина надвірного радника і ввійде в історію медицини як автор важливого нововведення. У 1819 р. Михайло Семенович запропонував усім лікарям вживати для обмивання ран винайдену ним лійку, що була одним з дуже ефективних засобів у боротьбі з "госпітальними заразами". Він наполіг на тому, щоб морські губки, якими користалися до того, були "вигнані" з хірургічних відділень, тому що за його слушним зауваженням "губки поширюють заразу антонового вогню". Пропозицію штаб-лікаря Михайла Семеновича Глядицького було прийнято всюди в медичних установах, хоча ім'я його, на жаль, забулося. Прийшов час згадати нашого земляка [6].

В середині 90-х років XVIII ст. виїхали з Подолу до Петербурга опановувати медичні знання два брати — Матвій і Данило (р. 1774) Велланські. Родом вони були з родини представника козацької старшини, дворянина Михайла, що проживала в м. Борзна на Чернігівщині. Матвій закінчив Києво-Могилянську академію бл. 1795 р., а Данило — у 1796 р. Біографія Данила, що після завершення навчання в Петербурзі удосконалювався в університетах Берліна, Вюрцбурга і Парижа (1802—

1805 рр.), відома більше, оскільки він повернувся в Петербург і викладав на кафедрі фізіології, патології і гігієни в Медико-хірургічній академії, будучи її професором. Біографія Матвія Михайловича вивчена менше. З документів, що вдалося розшукати в Києві, стало відомо, що 12 листопада 1821 р. у Київському військовому госпіталі приступив до обов'язку головного лікаря в минулому дивізійний доктор Матвій Михайлович Велланський [7]. Чи їздив він із братом за кордон удосконалюватися в галузі медицини, і де проходила його служба — ці питання ще має бути з'ясовано. Але вже документально відомо, що чин колезького радника він одержав 14 вересня 1824 р., посаду головного доктора київського військового госпіталю посів з 1821 р. Чином статського радника був визнаний гідним у 1830 р. за свою "беспорочную и добросовестную службу" натерені медицини, мав ордени Св. Анни 2-го ступеня і Св. Володимира 4-го ступеня, а також почесну відзнаку "За XXV-летний труд и добросовестную службу", що була заснована урядом 22 серпня 1827 р. Матвій Михайлович за участь у боротьбі з епідемією холери був відзначений у 1831 р. коштовним подарунком.

1. ЦГИАКУ. Ф-269,— Оп. 1.— Дела 3060 і 3497.

2. ИРНБУ. Ф-160.— Дело 316, л. 92 і 111 об.

3. ЦГИАКУ. Ф-194.— Оп. 1.— Дело 89.

4. ИРНБУ. Ф-301.— Оп. 751 л,— Дело 26, л. 19, 32, 35.

5. ЦГИАКУ. Ф-127.— Оп. 182.— Дело 59.

6. Сторіччя Військового міністерства. Том 8, частина 1, стор. 163—164.

7. ЦГИАКУ. Ф-533,— Оп. 5.— Дело 21.

Liakina R.

THE ARCHIVES ABOUT DOCTORS, GRADUATES OF KYIV MOHYLA ACADEMY, IN KYIV IN 18th CENTURY

The Kyiv archives are keeping numerous lists of the best students of KMA who after passing the classes of retorics, phylosophy and cleric moved to study medicine in the hospital schools in Moscow and St. Peterburg. Introducing with these documents called desire to find those who came back to Kyiv and connected their activity and life with our town. There are a lot of facts about forgotten military doctors, the graduates of Kyiv Mohyla academy, in 18th and the beginning of 19th century which are given in this article.